

Postoje mládeže ke kouření a k požívání alkoholických nápojů

Mgr. Jaroslava Fendrychová
katedra ARIPP, NCO NZO Brno

Článek se zabývá postoji dnešní mládeže (studentů tří typů středních škol ve věkovém rozmezí 15–19 let) ke kouření cigaret a k požívání alkoholických nápojů a porovnává tyto údaje mezi pohlavím respondentů a mezi typy škol. Současně zmiňuje práci Krcha a Drábkové (1), kteří provedli šetření na podobné téma v roce 1996 a měli přibližně stejný vzorek respondentů, a výsledky školní studie ESPAD (2). V závěru připomíná materiál vydaný Ministerstvem zdravotnictví ČR Zdraví pro všechny v 21. století (3).

Klíčová slova: mládež, kouření cigaret, konzumace alkoholu.

The attitudes of the today's young people to smoking of cigarettes and drinking of alcohol

The article deals with the attitude of the today's young people (students of three types of high schools in the age 15–19) to smoking of cigarettes and to drinking of alcohol, and it compares the found data with the sex and education of the respondents. The article also mentions the research of Krch and Drábková (1999), which had similar goals and respondents, and research of The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) mentioned by Škapíková (2009). In the end the article reminds the book Health 21 published by Ministry of Health of Czech Republic.

Key words: young people, smoking cigarettes, drinking alcohol.

Pediatr. pro Praxi 2009; 10(5): 335–337

Metodika šetření a zkoumaný soubor

Dotazníkové šetření proběhlo na přelomu roku 2007–2008 na třech typech škol – středních školách s maturitou (SZŠ Rumburk, Znojmo, Kolín, Boskovice, Svitavy), středních školách s výučním listem (SOU a SOŠ Rosice, Blansko, Brno, Litomyšl) a na gymnáziích (Jihlava, Šlapanice, Židlochovice, České Budějovice, Vysoké Mýto). Výběr škol byl záměrný, cílem bylo získat tři přibližně stejně početné skupiny pro porovnávání výsledků. Šetření se zúčastnilo 1086 (100%) respondentů ve věkovém rozmezí 15–19 let, z toho bylo 655 (60,3%) dívek a 431 (39,7%) chlapců. Vzhledem k tomu, že u některých studentů nebyla navštěvovaná škola jejich první po ukončení základní školy, dostali se do souboru v několika případech i studenti starší (22 let). Počet studentů středních škol s výučním listem činil celkem 322 respondentů, z toho bylo 195 (18,0%) dívek a 127 (11,7%) chlapců. Počet studentů středních škol s maturitou činil celkem 433 respondentů, z toho bylo 266 (24,5%) dívek a 167 (15,4%) chlapců. Počet studentů gymnázií činil celkem 331 respondentů, z toho bylo 194 (17,9%) dívek a 137 (12,6%) chlapců.

Cílem šetření bylo získat informace ve sledovaných oblastech (kouření cigaret a konzumace alkoholu) a porovnat je v jednotlivých skupinách respondentů podle pohlaví a typů škol.

Použitým testem byl chí-kvadrát test o vzájemné nezávislosti, při zpracování byl použit systém SPSS Base 16.0. V kontingenčních tabulkách

jsou uvedena (pouze pro tuto prezentaci) procenta vypočítaná z celého rozsahu souboru.

Kouření cigaret

Respondenti byli (kromě identifikačních otázek) dotazováni, zda kouření u svých spolužáků odsuzují, neodsuzují nebo se k problematice nechtějí vyjádřit/neví. Dále pak, zda sami kouří a jak často.

Šetřením bylo zjištěno, že dívek kuřeček bylo na zmíněných školách více než chlapců (16,2% versus 12,0%), ale také jich bylo více nekuřeček (27,3% vs. 16,2%) – tabulka 1. Kouření u svých spolužáků odsuzovaly více dívky než chlapci (13,4% versus 10,1%). Nejvíce kouření odsuzovali respon-

denti na gymnáziích a nejméně na středních školách s výučním listem (11,9% vs. 4,9%) – tabulka 2. Podle typu škol bylo nejvíce kuřečků na středních školách s maturitou a nejméně na gymnáziích (13,4% vs. 2,7%). Zatímco u postojů ke kouření spolužáků a u vlastního kouření nebyla prokázána závislost na pohlaví, závislost na typu škol prokázána byla, a to na hladině významnosti 0,01.

Požívání alkoholických nápojů

Respondenti měli odpovědět, zda odsuzují konzumaci alkoholických nápojů u svých spolužáků, zda sami alkoholické nápoje konzumují a jak často. Také měli označit, kterým alkoholickým nápojem dávají přednost.

Tabulka 1. Pohlaví/vlastní kouření

			Vlastní kouření				Celkem
			Nekuřák	Experimentátor	Příležitostný kuřák	Kuřák	
Pohlaví	dívky	celková procenta	27,3 %	10,7 %	6,1 %	16,2 %	60,3 %
	chlapci	celková procenta	16,2 %	8,3 %	3,2 %	12,0 %	39,7 %
Celkem		celková procenta	43,6 %	19,0 %	9,3 %	28,2 %	100,0 %

Tabulka 2. Škola/kouření spolužáků

			Kouření spolužáků			Celkem
			Bez názoru	Neodsuzují	Odsuzují	
Škola	SŠ s výučním listem	celková procenta	3,1 %	21,6 %	4,9 %	29,7 %
	SŠ s maturitou	celková procenta	3,3 %	29,8 %	6,7 %	39,9 %
	gymnázium	celková procenta	2,2 %	16,4 %	11,9 %	30,5 %
Celkem		celková procenta	8,7 %	67,9 %	23,5 %	100,0 %

Mnohem více dívek než chlapců konzumaci alkoholických nápojů u svých spolužáků neodsužovalo (50,4 % vs. 34,4 %) a jen malé procento dívek i chlapců požívání alkoholu odsuzovalo (2,9 % vs. 1,4 %) – tabulka 3. Pravidelnými konzumenty bylo více chlapců než dívek (5,2 % vs. 0,8 %), úplnými abstinenty bylo naopak více dívek než chlapců (3,0 % vs. 1,1 %) – tabulka 4.

Dívky ve sledovaném souboru dávaly přednost vínu, i když více alkoholické nápoje míchaly (v grafu bez rozlišení). Chlapci dávali přednost pivu. V tvrdých destilátech byla obě pohlaví zastoupena přibližně stejně (graf 1).

Podle typu škol byli k požívání alkoholických nápojů u spolužáků nejtolerantnější respondenti na středních školách s maturitou, kde také požívání alkoholu nejvíce odsuzovali (i když v poměrně malé relativní četnosti) – tabulka 5.

Nejvíce pravidelných konzumentů alkoholických nápojů bylo na středních školách s výučním listem, ale respondenti z ostatních typů škol za nimi nijak významně nezaostávali. Nejvíce abstinentů bylo na středních školách s maturitou, ale relativní počet těchto respondentů rovněž nebyl velký. Nejvíce studentů, kteří s alkoholickými nápoji pouze experimentovali, nebo byli příležitostnými konzumenty, bylo rovněž na středních školách s maturitou (tabulka 6).

Studenti na středních školách s výučním listem i na středních školách s maturitou dávali spíše přednost pivu, kdežto na gymnáziích více preferovali víno. Na všech středních školách respondenti v nejvyšším početném zastoupení konzumovali alkoholické nápoje bez rozlišení (graf 2).

V postojích ke konzumaci alkoholu u spolužáků nebyla prokázána závislost na pohlaví, ale u vlastního požívání alkoholických nápojů prokázána byla, a to na hladině významnosti 0,01. Závislost na typu škol nebyla prokázána u postojů mládeže k požívání alkoholických nápojů u spolužáků, ani u vlastního požívání. Preference alkoholických nápojů však byla závislá jak na pohlaví, tak na typu škol (obojí na hladině významnosti 0,01).

Diskuze

Ve sledovaném souboru bylo 12,0 % chlapců a 16,2 % dívek pravidelnými kuřáky. V souboru Krcha a Drábkové (1), kteří provedli podobné šetření v roce 1996 a měli přibližně stejný vzorek respondentů s téměř totožným věkovým zastoupením, denně kouřilo 26,3 % chlapců a 31,4 % dívek. Z toho by se dalo soudit, že se počty mladistvých kuřáků snižují. Tomu by odpovídalo i šetření CDC (Centers for Disease Control

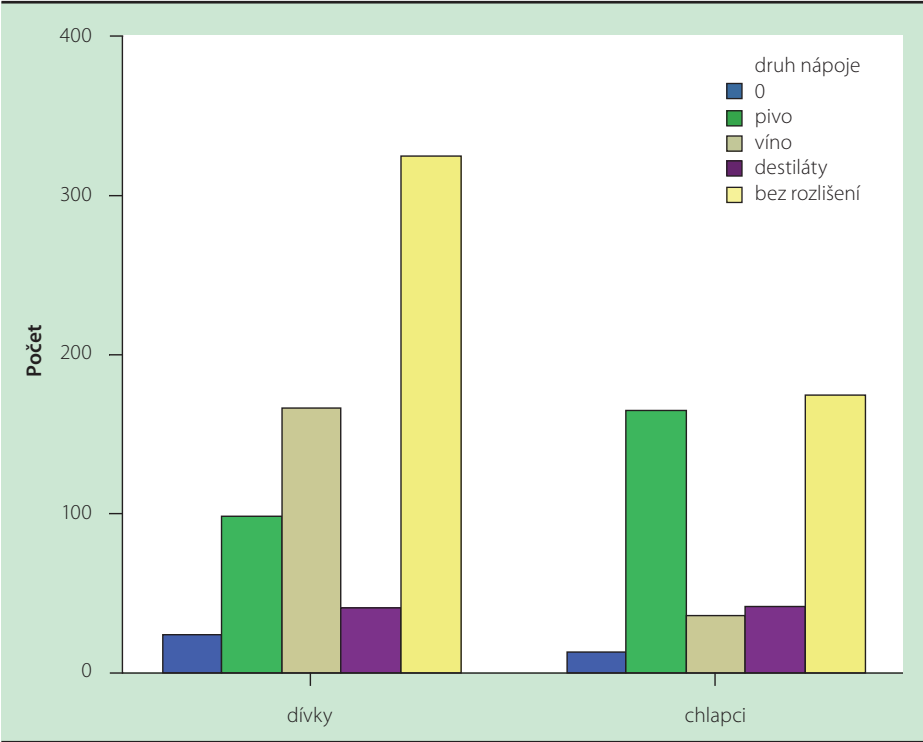
Tabulka 3. Pohlaví/alkohol u spolužáků

			Alkohol u spolužáků			Celkem
			Bez názoru	Neodsuzuji	Odsuzuji	
Pohlaví	dívky	celková procenta	7,0%	50,4%	2,9%	60,3%
	chlapci	celková procenta	3,9%	34,4%	1,4%	39,7%
Celkem		celková procenta	10,9%	84,8%	4,3%	100,0%

Tabulka 4. Pohlaví/vlastní požívání alkoholu

			Vlastní požívání alkoholu				Celkem
			Abstinent	Experimentátor	Příležitostný konzument	Pravidelný konzument	
Pohlaví	dívky	celková procenta	3,0 %	21,2 %	35,3 %	0,8 %	60,3 %
	chlapci	celková procenta	1,1 %	7,6 %	25,9 %	5,2 %	39,7 %
Celkem		celková procenta	4,1 %	28,7 %	61,1 %	6,0 %	100,0 %

Graf 1. Pohlaví/druh nápoje

Tabulka 5. Škola/alkohol u spolužáků

			Alkohol u spolužáků			Celkem
			Bez názoru	Neodsuzuji	Odsuzuji	
Škola	SŠ s výučním listem	celková procenta	4,3 %	24,1 %	1,2 %	29,7 %
	SŠ s maturitou	celková procenta	3,5 %	34,5 %	1,8 %	39,9 %
	gymnázium	celková procenta	3,0 %	26,2 %	1,3 %	30,5 %
Celkem		celková procenta	10,9 %	84,8 %	4,3 %	100,0 %

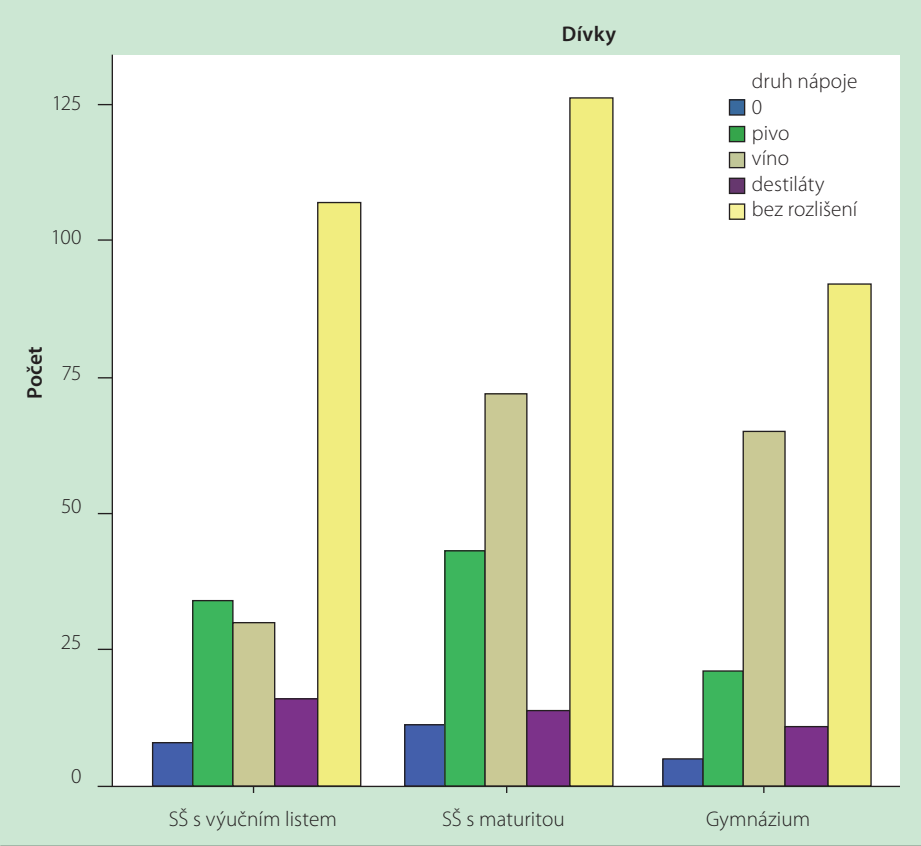
and Prevention), které říká, že ve světě dochází v posledních letech k poklesu kuřáctví – z téměř 40 % v sedmdesátých letech na 22 % v roce 2003 (4). V souboru Krcha a Drábkové (1) ještě nikdy nekouřila téměř polovina dospívajících, v našem souboru bylo procentuální zastoupení nekuřáků nižší (43,6 %).

Požívání alkoholických nápojů u spolužáků odsuzovaly více dívky než chlapci, ale pouze v malém procentuálním zastoupení (2,9 % vs. 1,4 %) a výsledek nebyl statisticky významný. V daleko větší míře dívky i chlapci alkohol u svých spolužáků tolerovali (50,4 % vs. 34,4 %). V práci Krcha a Drábkové (1) časté pití alcoholic-

Tabulka 6. Škola/vlastní požívání alkoholu

			Vlastní požívání alkoholu				celkem
			Abstinent	Experimentátor	Příležitostný konzument	Pravidelný konzument	
Škola	SŠ s výučním listem	celková procenta	1,2%	7,6%	18,7%	2,2%	29,7%
	SŠ s maturitou	celková procenta	1,6%	12,2%	24,4%	1,7%	39,9%
	gymnázium	celková procenta	1,4%	8,9%	18,0%	2,1%	30,5%
Celkem		celková procenta	4,1 %	28,7%	61,1 %	6,0%	100,0%

Graf 2. Škola/druh nápoje

kých nápojů odsuzovalo 82,8 % dívek a 66,0 % chlapců.

V našem souboru pravidelně konzumovalo alkoholické nápoje více chlapců než dívek (5,2 % vs. 0,8 %), s alkoholem pouze experimentovalo více dívek než chlapců (21,2 % vs. 7,6 %) a nikdy nepilo 3,0 % dívek a 1,1 % chlapců. Krch a Drábková (1) ve svém souboru uvedli 6,5 % chlapců a 2,4 % dívek jako každodenních konzumentů alkoholu. Nikdy nepilo alkohol 12,2 % chlapců a 8,7 % dívek. V našem souboru tedy počet denních konzumentů alkoholu poklesl jak u dívek, tak u chlapců. Celkově klesl i počet chlapců a dívek, kteří alkohol nikdy nepili.

Statisticky významný rozdíl mezi pohlavím a typem škol byl prokázán u preferencí konzumovaných nápojů. Chlapci v našem souboru dávali

více přednost pivu (15,2 %) a dívky vínu (15,4 %). Dívky alkoholické nápoje častěji střídaly (29,9 % vs. 16,1 %). Stejný výsledek měla v roce 2007 i školní studie ESPAD (2), podle které pivo a víno konzumuje alespoň šestkrát do měsíce každý pátý český středoškolák. Dívky a chlapci se liší pouze v tom, jaké lihovině dávají přednost.

Závěr

Přestože náš vzorek respondentů nebyl reprezentativní, z výsledků šetření by se dalo usuzovat, že dochází ke snižování počtu mladistvých kuřáků i konzumentů alkoholu.

Negativní vliv kouření a pití alkoholu je zmíněn v materiálu Zdraví pro všechny v 21. století (3) i v Akčním plánu zdraví a životního prostředí. V jednotlivých materiálech byly stanoveny

priority a cíle, kterých by v oblasti kouření a pití alkoholu mělo být dosaženo. Ve snaze tuto problematiku zviditelnit a upozornit na mezinárodní aktivity v dané oblasti se Česká republika připojila k Evropskému akčnímu plánu o alkoholu a Rámcové úmluvě o kontrole tabáku. Cílem č. 12 v materiálu Zdraví 21 je snížit škody působené alkoholem, drogami a tabákem, respektive výrazně snížit nepříznivé důsledky užívání návykových látek (3). Aktivity navrhované k dosažení těchto cílů zahrnují legislativní i daňová opatření, zákaz reklamy, preventivní programy ve školách a médiích, zajištění dostatečné sítě léčebných zařízení a vznik koordinačního, monitorovacího a výzkumného střediska pro alkohol a tabák. Nesmí se rovněž zapomenout na výchovu v rodině, a to od nejútlejšího mládí.

Literatura

1. Krch FD, Drábková H. Současné změny životního stylu a duševní zdraví české mládeže (Electronic Publishing Program). Budapest: Open Society Institute, 1999. 50 s. (cit. 2008; 04: 22) Dostupné z: <http://www.osi.hu/ep>.

2. Škapíková Š. České děti vedou evropský žebříček v pití, kouření a braní drog. (online). 2009 (cit. 2009; 03: 26). Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/ceske_deti_drogy_alkohol_koureni2009326.html.

3. Zdraví 21. Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR – Zdraví pro všechny v 21. století. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2003.

4. CDC – Centers for Disease Control and Prevention. Youth Risk Behaviour Survey. Retrieved September 15, 2004.

5. Breslau N, Peterson EL. Smoking cessation in young adults: Age at initiation of cigarette smoking and other suspected influences. American Journal of Public Health, 1996; 86(2): 214–220.

6. CDC – Centers for Disease Control and Prevention. Cigarette Smoking among high school students – United States, 1991–2003. MMWR Highlights, June 18th, vol. 53, no 23.

7. Csémy L. a kol. Zneužívání alkoholu a jiných návykových látek adolescenty: analýza rizikových faktorů. Závěrečná zpráva výzkumného úkolu IGA MZ ČR 2886 – 4. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1999.

8. Jackson C, Henriksen L. Do as I say: Parent smoking, anti-smoking socialization and smoking onset among children. Addictive Behaviours, 1997; 22(1): 107–114.

9. Kubička L, Csémy L, Kožený J. Prague women's drinking before and after the „velvet revolution“ of 1989: a longitudinal study. Addiction, 1995; 90: 1471–1478.

10. Nešpor K, Csémy L. Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznávat, jak je zvládat. 4. rozš. vyd. Praha: BESIP, 1997: 129 s.

11. Nešpor K. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál, 2001: 160 s.

12. Pierce JP, Gilpin E. How long will today's new adolescent smoker be addicted to cigarettes? American Journal of Public Health, 1996; 86(2): 253–256.

Mgr. Jaroslava Fendrychová
katedra ARIPP, NCO NZO Brno
Vinařská 6, 603 00 Brno
fendrychova@nconzo.cz